

Patrik MATURKANIČ & Ivana TOMANOVÁ ČERGEŤOVÁ et al.: *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism (Interdisciplinary Reading of the Phenomenon)*. Publishing: Lulu Publishing Company, Morrisville (North Carolina, USA), 2021, s. 388, ISBN 978-1-716-21192-8.

Vedecká monografia *Spiritual and Social Experience in the Context of Modernism and Postmodernism*, ktorej editormi sú Patrik Maturkanič a Ivana Tomanová Čergeťová, vznikla z tvorivého úsilia a erudície pedagógov z niekoľkých európskych krajín a univerzít, ktoré výstupy svojej odbornej činnosti prezentovali na medzinárodnej vedeckej konferencii. Príspevky sa koncentrujú najmä na duchovno-sociálny rozmer antropologickej skutočnosti. Autori sa dotýkajú aktuálnych tém z oblasti nielen kresťanskej antropológie, ale aj filozofie, teológie, psychológie a sociológie. Monografia ponúka priestor aj pre historickú vedu. Kolektívne dielo sa napriek rôznorodosti tém vyznačuje vnútornou logickou štruktúrou s jasným a cieľovým obsahovým zameraním, ktoré je pre čitateľa pozvaním kontextuálne poznávať jednotlivé témy v skúmanej problematike.

Človek ako rozumné bytie je predmetom poznávania v mnohých vedeckých disciplínach. V tejto súvislosti je nevyhnutné uvažovať nad ním ako nad osobou, ktorá má svoju dôstojnosť a z nej plynúce práva aj povinnosti. Ľudstvo prežíva technologický rozvoj a s ním rastúci rozmach robotizácie a umelej inteligencie. Dekan Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulty v Bratislave Vladimír Thurzo v príspevku *The Influence of Existentialism and Subjectivism on the Concept of the Human Person* venuje pozornosť iniciatíve nazvanej „Non-human Rights Project“ (NhRP), členovia ktorej požadujú, aby štatút osoby požívali nielen ľudia, ale aj iné subjekty. Podľa vyššie spomenutej požiadavky by určité autonómne neľudské bytosti mali požívať práva, slobody a ochranu, ktoré aktuálne zákon definuje výlučne vo vzťahu k ľudskej osobe. V erudovanom texte nachádza čitateľ jasné predstavenie skúmanej problematiky a následne autor poukazuje na rôzne definície pojmu osoba. Vzhľadom na to, že pojem *osoba* je interpretovaný rôznymi spôsobmi, autor príspevku predstaví dve typológie, formulujúce rozličné variácie názorov na osobu. Čitateľ sa oboznámi s prvou funkcionalistickou skupinou názorov a následne je predstavený druhý koncept – substancialistický, čo je v kontinuite so západným myšlienkovým prúdom, z ktorého sa vyvinul koncept pojmu osobnosti. Odborne náročný text vyžaduje koncentrovanú pozornosť čitateľa, ktorého autor sprevádza cez filozofiu až do oblasti práva a etiky. Štúdiá striktnie deklaruje, že nie je možné rozšíriť pojem osoby na neľudské subjekty, ktoré by sa stali osobou až v určitom okamihu svojej existencie. Je dôležité upozorniť na nebezpečenstvo devalvácie pojmu *osoba* a na zmeny z toho plynúce.

S osobou súvisí aj príspevok *How to Rewrite Emotional Memory? The Deficit in Terms of Paternal Bond and New Phenomena of the Current Paternity Crisis as Predictors of Inner Uncertainty and Contraindications of the Son's Growth at the End of Adolescence and Young Adulthood*, kde odborník na pastorálnu medicínu a psychológiu Juraj Sedláček skúma problematiku prepísania citovej pamäti v kontexte nového fenoménu súčasnej krízy otcovstva, ktorá vplýva na vnútornú neistotu na prahu končiacej adolescencie a mladej dospelosti syna. Je isté, že vzájomnosť vzťahov otca k synovi, resp. syna k otcovi vytvára isté citové väzby, ktoré s dospievaním nadobúdajú nový rozmer. Autor uvádza čitateľa do problematiky vplyvu dospelých na mládež a následne formuluje a konkretizuje faktory citovej zrelosti, medzi ktoré zaraďuje: sebazpoznanie, seba prijatie a sebadarovanie. Štúdia je obohatená rozsiahlou informáciou o výskumnej práci psychológa P. Zimbarda, analyzujúceho správanie sa dospievajúcich a dospelých mužov. Príspevok poukazuje aj na riziká súčasnosti, ktoré majú negatívny vplyv na citovú zrelosť mladého človeka. Je to: narcizmus, deficit empatie, fenomén *Borderline*, falošná maskulinita, ale aj agresivita. Problematika otcovstva v sebe zahŕňa cieľavedomú prácu na sebe, aby sa muž naučil „byť otcom“. Autor zdôrazňuje potrebu kvalitnej a zodpovednej výchovy s individuálnym prístupom a svedectvom života samotných vychovávateľov. Plnohodnotná maskulinita mladých mužov je dôsledkom transformácie a jej ovocím aj postupné prepísanie citovej pamäte.

Na nevedomého rodiča v kyberpriestore poukazuje Václav Bělík a Stanislava Svoboda Hoferková v príspevku *Unaware Parent in the Cyberspace*. Pozornosť autorov sa sústreďuje na rizikové javy, ktoré môžu poškodiť fyzické zdravie jednotlivca, ale majú negatívny dosah aj na psychologickú a sociálnu sféru spoločnosti. V súčasnej dobe široká škála rizikových fenoménov sa rozširuje do virtuálneho prostredia, preto je nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť tejto skutočnosti. Zadefinovať a správne reagovať na tieto zvýšené riziká v kyberpriestore napomáhajú mnohé vedecké výstupy, na ktorých pracujú výskumné tímy. Štúdia prezentuje výskumnú prácu a jej výstupy, ktoré realizovala Katedra sociálnej patológie a sociológie Pedagogickej fakulty Univerzity Hradec Králové. Výskum sa zaoberal širokým spektrom otázok, ktoré súvisia s rizikovým správaním žiakov a následným postojom učiteľov. V neposlednej miere je to rodič, kto má zodpovedným postojom a komunikáciou s dieťaťom zaujať jasný postoj k rizikovému správaniu sa dieťaťa v kyberpriestore, a preto je nevyhnutná vzájomná komunikácia, ktorá – podľa predmetného výskumu – nie je dostatočná. Realita tohto typu iba zdôrazňuje alarmujúcu pravdu, že rodičia venujú svojim

deťom a ich potrebám intelektuálneho charakteru menej času, než ako si situácia a realita vyžaduje.

Editori monografie kontinuálne zaradili príspevok *Contemporary Model of Teacher as an Educator and a Leader*, ktorého autorom je profesor teológie Jan Zimny. Problematika autority rezonuje v celej spoločnosti a naliehavo sa hľadá odpoveď na otázku, akým spôsobom sa stáva učiteľ, ktorý je zároveň aj vychovávateľom, autoritou pre svojich žiakov. Autor poukazuje na úlohu autority v spoločnosti, ktorá si vyžaduje prítomnosť aj kresťanských hodnôt. Autorita je sociálny jav multilaterálne podmienený a determinovaný. Problematika autority je formulovaná vo všeobecnej rovine a čitateľ má možnosť dospieť po dôkladnom štúdiu predmetného textu k jasnému osobnému poznaniu nevyhnutných požiadaviek, aby učiteľ sa stával autoritou nielen v didaktickom procese, ale aj mimo edukačného priestoru.

Do spoločensko – sociálnej a nábožensko – filozofickej oblasti smeruje Josef Dostala v príspevku *Cult of Reason and Supreme Being in the Concept of T. G. Masaryk and his Concept of Religion*. Inšpiráciou sa stalo dielo T. G. Masaryka pod názvom *Kult rozumu a nejvyšší bytosti* z roku 1934, v ktorom uvažuje nad fázami Veľkej francúzskej revolúcie a privádza ku kritike náboženských prejavov tejto revolúcie. Problematika reformy, reformácie a revolúcie preniká do ohniska Masarykovej filozofie. Autor príspevku po erudovanom historickom exkurze do obdobia dotknutých francúzskych dejín smeruje pozornosť čitateľa k osobe T. G. Masaryka a jeho postojom ku katolicizmu aj Židom. Text je obohatený o pohľad filozofa a prezidenta Masaryka v náboženskom kontexte na Rusko. Je nespochybniteľné, že filozofické myslenie a pragmatické pohľady na kontextuálne skúmanie formulovanej problematiky privádzajú ku konštatovaniu, že Masarykov odkaz nie je iba teoretický, ale má praktický rozmer, pretože sa vzťahuje a dotýka budúcnosti človeka. Čitateľ zaujatý historickými faktami a preferujúci filozofický spôsob myslenia by si nemal nechať príležitosť oboznámiť sa s vyššie spomenutým textom.

Morálnou hodnotou svedomia, ktoré je súčasťou komunikácie hodnôt sa zaoberá morálny teológ Ivan Šulík. Príspevok s názvom *Communication of Values must be based on Pillars of Truth in the Light of Conscience* objasňuje nezastupiteľnú úlohu svedomia v komunikácii hodnôt, ktorá musí byť založená na stĺpoch pravdy. Autor poukazuje na potrebu dotvárania korektného obrazu Boha v živote človeka a následne predstavuje pravdu, ktorá je podmienkou pre formovanie svedomia. Sloboda svedomia robí človeka schopným k jeho vnútornej formácii a osvojeniu si zásad konania v pravde. Autor apeluje na jednotlivca, aby svedomie bolo správne používané nielen v kresťanskom živote, ale je potrebné konať v súlade so svojím [formovaným] svedomím aj vo vzťahu k občianskemu právu.

Otázkami globalizácie a jej dôsledkami sa zaoberá Jiří Kučírek v príspevku *The Language of Space and the Consequences of Globalization: Losing Spase and Our Housing*. Súčasná premena sociálneho priestoru je podmienená globalizáciou, ktorá spôsobuje zmeny v tradičnom chápaní vymedzujúcich faktorov a stabilných línií. Menia sa „hranice“ života dnešnej rodiny a dochádza k radikálnej zmene komunitného priestoru a spôsobov samotnej komunikácie. Autor sleduje sociálno – spoločenskú situáciu na pozadí historického kontextu, v ktorom sa rozvíjala samotná spoločnosť a upozorňuje na nebezpečenstvo straty širšieho sociálneho priestoru a z toho vyplývajúcich negatívnych skutočností, medzi ktorými sa ocitá nezáujem o človeka až po stratu osobnej identity. Globalizácia paradoxne prináša so sebou ako negatívnu realitu umenšovanie komunitného a spoločenského života. Téma príspevku je životne dôležitá a poskytuje orientáciu v problematike, kde na jednej strane sa sítě strácajú hranice vymedzujúce istý spoločensko – sociálny rozmer prítomnosti človeka vo svete, no zároveň vznikajú nové obmedzenia, keď sa organizovaním a manipuláciou zaplňa prázdno, ktoré nemožno zaplniť.

Duchovnosťou na pozadí barokového krajinného dizajnu sa venuje Lucie Rychnová v príspevku *Spirituality behind Baroque Landscape Design*, čo súvisí s rozvojom českej barokovej krajiny v 17. a 18. storočí. Autorka ponúka erudovaný pohľad na historicko – duchovnú realitu, v ktorej sa nachádza Česká krajina po bitke na Bielej hore v korelácii s politickou, kultúrnou a náboženskou situáciou. Lektúra textu je pútavá a navodzuje atmosféru pravého očakávania nového poznania. Čitateľovi sú sprostredkované sociálne a spoločenské okolnosti, kde sa rozvíja fenomén českej barokovej krajiny a jej duchovnosti, za ktorým stojí vlastník krajiny – autorka ho konkretizuje ako subjekt, ktorý v súlade s dobovými ideálmi mal žiť a realizovať myšlienku dobrého života, čo je spojené s kultivovaným spravovaním krajiny v súlade s Božou vôľou. Duchovnosť, ktorou sa zaoberá príspevok, je charakterizovaná ako hodnota prezentovaná kultom vybraných svätcov, duchovným rozmerom a všeobecne akceptovaným katolíckym vyznaním.

Pri téme duchovnosti, aj keď špecifickým spôsobom, ostáva príspevok *The Magnitude of Human Life in the Horizon of Socio-Transcendental*, ktorý spracoval prorektor pre vedu a výskum na VŠAPs v Terezíne, český filozof a teológ so slovenskými koreňmi Patrik Maturkanič. Ľudský život je prijímaný rôznym spôsobom, pričom k jeho prijatiu, resp. odmietnutiu rezonuje v spoločnosti široké spektrum názorov. Autor poukazuje na veľkosť a hodnotu ľudského života v horizonte sociálno – transcendentálneho chápania. Hodnota človeka vychádza z jeho vnútra a je odleskom krásy Stvoriteľa. Rozsiahly text príspevku umožňuje dotýkať sa pravdy života a jeho nositeľa – človeka, v rozličných sférach osobného a spoločenského života, ktorý dotvára identitu ľudskej osoby. Hodnota duchovného

bohatstva sa prejavuje v slobode, kde sa jedinec konfrontuje so spoločnosťou. Je dôležité skúmať sociálne prostredie a jeho vplyv na človeka. Na transcendentálny rozmer ľudského bytia poukazuje naliehavá otázka o zmysle ľudskej existencie, na ktorú odpovedá nielen teológia, ale aj filozofia a antropologické vedy. Človek realizuje svoje poslanie v konkrétnom sociálnom prostredí ako bytie materiálne – duchovné. S tým sa spája aj pojem sociálnej práce, ktorá v sebe zahŕňa taktiež spirituálny aspekt. Autorky Silvia Morávková a Veronika Šimonová v príspevku *Spiritual Aspects of Social Work – Social Work as a Profession or Mission?* podrobujú analýze spirituálne aspekty pri vzniku a formovaní sociálnej práce. Filantropický charakter založený na princípe lásky k blížnemu stál pri zrode sociálnej práce, do ktorej v súčasnosti významným spôsobom presahuje spirituálna skúsenosť. Sociálna náuka Katolíckej cirkvi zaujíma postoj k zásadným antropologickým aspektom života človeka. V príspevku nachádzame prierez historickým rozvojom sociálnej práce po súčasnosť a následne sú konkretizované rozmanité formy a spôsoby sociálnej práce s dosahom na klienta. Spirituálne potreby prenikajú bytie človeka a sú dôležitým prvkom v rozvoji človeka bez nevyhnutnosti bližšieho špecifikovania, resp. konkretizovania náboženského presvedčenia alebo príslušnosti k cirkvi.

Konštatovanie, že duchovné potreby nie sú vlastné iba ľuďom kontaktujúcich náboženskú sféru nachádzame v príspevku *Spiritual Needs within the Concept of Emergency Care Provision* ktorého autorkou je Jaroslava Hanušová. Duchovné potreby je potrebné interpretovať v rámci koncepcnej práce pri poskytovaní sociálnej starostlivosti, čo si vyžaduje komunikačné schopnosti na vysokej profesionálnej úrovni so zodpovedajúcou odbornou prípravou. V tomto kontexte je potrebné klásť otázky kompetencií od samotnej osoby, ktorá môže byť sprostredkovateľom duchovnej potreby až po zadefinovanie požadovaného vzdelania pre takúto činnosť. Takto formulovaná problematika privádza autorku k realizácii kvalitatívneho výskumu, s ktorým oboznamuje čitateľa a výsledky prezentuje v jednotlivých tabuľkách. Formulovaný záver prináša konštatovanie zásadného významu, keď rozhodnutie o osobe duchovného sprievodcu zostáva na slobodnom rozhodnutí dotknutej osoby.

Duchovnosť a jej psychologické hľadisko prezentuje príspevok rektora VŠAPs v Terezíne Štefana Medzihorského s názvom *Spirituality from a Psychological Point of View*. Tradične sa spirituálna skúsenosť spája s vierou a náboženstvom. Autor prezentovaného textu poukazuje na skutočnosť, že duchovné potreby a spiritualita sa môžu reflektovať aj v ďalších oblastiach. Autor koncentruje pozornosť na tri z nich: láska, rozvoj človeka a sloboda. Rozsiahla časť textu je venovaná spiritualite skôr vo všeobecnej rovine a môžeme ju nazvať syntézou poznania spirituality, čo je východiskom pre špecifické rozčlenenie ďalšej textovej štruktúry,

v ktorej sa čitateľ oboznamuje už s vyššie avizovanou trojicou oblastí, do ktorých spiritualita zasahuje. Zaujímavosťou je, že ak sa autor rozhoduje pre spomenuté tri oblasti [láska, rozvoj človeka a sloboda], v závere pri formulovaní diskusie hovorí o tomto výbere ako o diskutabilnom, čo nie je spochybnením oprávnenosti takého výberu, ale pozvaním čitateľa zamýšľať sa aj nad ďalšími oblasťami, ktoré spirituálnu skúsenosť v sebe zahŕňajú. Toto konštatovanie nech je pozvaním siahnúť po tomto podnetnom texte a konfrontovať napísané aj so svojou osobnou duchovnou skúsenosťou.

Spiritualita a pripútanie vzbudili pozornosť v spojitosti s aplikovanou psychológiou. Ivana Tomanová Čergetová v teoretickej štúdií s názvom *God as an Attachment Figure and Psychological Power of Bonding* sa zaoberá dôležitosťou Boha v živote človeka, ktorý je akceptovaný v rovine vzťahovej charakteristiky a potreby osobnosti. Vzťah k Bohu predpokladá psychologickú silu pripútanosti. Príspevok prezentuje rôzne kontexty pripútania a poukazuje na interakciu ako dôsledok vzťahovej väzby. Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje pripútanie k Bohu a z toho plynúca spiritualita, nakoľko Boh sa stáva vzťahovou Osobou. Interpersonálna teória pripútania sa tak uplatňuje na náboženské správanie s pozitívnym vplyvom na viaceré oblasti v živote človeka. Vzťah k Bohu možno analogicky interpretovať ako vzťah dieťaťa a rodiča. Zo štúdie jednoznačne vyplýva, že vzťahová väzba a pripútanosť k Bohu má svoje pozitívne dôsledky aj v rámci psychológie osobnosti.

Vybraným problémom súčasnej európskej spoločnosti v komparácii spoločnosti neskorej antiky, keď v nepokojných časoch jedinou istotou človeka zostáva jeho spiritualita, venuje pozornosť Jan Lepěška v príspevku *Spiritual Reflection of Selected Problems of the Contemporary World in Comparison with the Crisis of Late Antiquity*. Rozsiahlejší historický exkurz do problematiky neskorej antiky predstavuje istú výstupnú líniu a zároveň vstupnú bránu k problematike súčasnej doby. Čitateľ je dôsledne oboznámený s interpretáciou samotného pojmu „postmoderna“ a následne sleduje objasňovanie kľúčových momentov, ktoré sa v spoločnosti javia ako nebezpečné pre jej ďalší rozvoj. Medzi nimi je aj sociálna téma, otázka intrapersonálnej osamelosti, existenciálna osamotenosť, úcta k predkom, starostlivosť o starých ľudí, široká problematika rodiny atď. Tieto skutočnosti často vyplývajú zo snahy uľahčiť si život v takej miere, že sa neberie ohľad na spoločensko-sociálny rozmer, ktorý sa bytostne dotýka človeka vo všetkých sférach jeho existencie. Zmena stavu si vyžaduje naliehavé riešenie problematiky ľudskej spirituality v tom najširšom kontexte.

Renomovaný cirkevný historik a nitriansky diecézny biskup Mons. Viliam Judák v príspevku *Religious Situation in Slovakia in the Years 1945 – 1989* predstavuje situáciu náboženského života a veriacich po druhej svetovej vojne až do pádu

komunizmu v roku 1989. Povojnové politické usporiadanie Európy prinieslo zmenu spoločenských pomerov aj v Československu. Príspevok je zameraný na spoločensko-politické pomery na Slovensku, kde religiozita bola oveľa väčšia ako v Čechách a z toho vyplynuli aj tvrdé represie na náboženský život veriacich, ako aj na samotné štruktúry Katolíckej cirkvi. Autor sa venuje mnohým aspektom, v ktorých sa nachádza cirkev na Slovensku a poukazuje na represie štátu vo vzťahu k cirkevnej hierarchii, ale aj veriacim ľuďom. Trpia všetky oblasti náboženského a cirkevného života; konkrétne autor skúma situáciu, v akej sa nachádza štúdium teológie či život rehoľného kléru. Diecézny biskup vyzdvihol mnohé osobnosti, ktoré boli v čase tmy jasným svetlom; medzi nimi aj MUDr. Pavol Strauss, ktorému pozornosť venoval ďalší prednášajúci.

Avizovanou témou sa zaoberal pedagóg seminára sv. Gorazda v Nitre Ľubomír Hlad, ktorý v príspevku *Paul Strauss and his Philosophical-Religious Interpretation of the Phenomenon of Dying, Death and Psychological-Physical Suffering* predstavil osobnosť lekára, filozofa i náboženského mysliteľa Pavla Straussa (1912 – 1994). Slovenský intelektuál oslovil človeka svojou náboženskou istotou a širokým rozhľadom mysliteľa, ale aj básnika a spisovateľa. Jeho život vykazuje zhodu medzi vnútornou dimenziou poznania a vonkajšou formou konania. Táto skutočnosť je interpretačným kľúčom pre poznanie jeho literárneho diela a pomocou k pochopeniu tejto osobnosti. Vzhľadom na to, že Pavol Strauss bol lekár, autor sústreďuje pozornosť na jeho filozoficko-náboženskú interpretáciu fenoménu umierania, smrti a utrpenia, tak fyzického, ako aj psychického. Strauss dôverne pozná ťažkosti, s ktorými sa stretáva trpiaci a umierajúci človek a ako odborník v tejto oblasti zaujíma k nim aj adekvátny postoj. No zároveň ako intelektuál, vnútorne duchovne zorientovaný, pozná aj ďalšie vplyvy, ktoré majú dosah na trpiaceho človeka. Uvedomuje si, že proces utrpenia a smrti patrí k samotnej podstate človeka. Obsahové zameranie a samotné spracovanie dosvedčuje znalosť literárneho bohatstva Pavla Straussa a čitateľ má možnosť spoznať slovenského intelektuála aj v jeho kresťansko-duchovnej orientácii.

Na psychociálne aspekty zomierania a smútku a ich vzájomné prepojenie poukazuje Radmila Lorencová v príspevku *Psychosocial Aspects of Dying and Mourning in the Time of COVID-19*. Podnetom pre spracovanie náročnej témy je pandémia COVID 19, ktorá zasiahla celý svet a nesie so sebou nielen státisíce mŕtvych, ale aj množstvo smútiacich, ktorí sa často nemohli so svojimi zomrelými rozlúčiť podľa miestnych zvyklostí, či už náboženského, alebo spoločenského charakteru. Autorka zameriava pozornosť na dva druhy koronavírusových opatrení, ktoré majú veľký dosah na psychické a sociálne dôsledky dotknutých osôb. Ide o zákaz, resp. obmedzenie návštev v zdravotníckych zariadeniach a zariadeniach pre seniorov a dlhodobo chorých. Druhým opatrením je zákaz, resp. obmedzenie

účasti na pohreboch. Spracovanie avizovanej problematiky vychádza zo skúsenosti najmä z Veľkej Británie a USA. Textová štruktúra ponúka dátový prehľad prvej a druhej vlny pandémie a analýzu dôvodov, prečo psychosociálne aspekty zomierania a smútku vykazujú isté rozdiely v USA, Veľkej Británii a čiastočne v Českej republike. Negatívna a ťaživá situácia prináša aj pozitívne impulzy, keď sa vo väčšej miere začína hovoriť aj o ľuďoch mimo aktívnu pracovnú zónu, ako sú seniori a chorí ľudia.

Monografia ponúka bohatú lektúru z rôznych vedeckých oblastí, no zároveň pôsobí kompaktným celkom, čo je dôsledkom prehľadného zoradenia jednotlivých príspevkov zo strany editorov podľa tematického rozčlenenia. Aj keď primárne smeruje k odbornej verejnosti, svojím obsahom môže zaujať aj laickú verejnosť, pretože témy sú aktuálne a ich spracovanie je evokujúce a inšpiratívne.

prof. ThDr. Anton Adam, PhD.

Univerzita Komenského

Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta

Kapitulská 26

814 58 Bratislava